

Täysistunto

Tiistai 14.3.2017 klo 14.00—17.25

7. Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta sekä kalastuslain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 239/2016 vp

Valiokunnan mietintö MmVM 2/2017 vp

Ensimmäinen käsittely

Puhemies Maria Lohela: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö MmVM 2/2017 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä.

Keskustelu

15.46 **Jari Leppä kesk** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Suomen ja Norjan välisen Tenojokea koskevan kalastussopimuksen ja kalastussäännön. Esitys sisältää lisäksi ehdotuksen erilliseksi voimaansaattamislaki.

Tenojoen kalastussopimusneuvottelut Norjan kanssa olivat poikkeuksellisen vaikeat ja yhteisten näkökantojen löytäminen muodostui äärimmäisen vaikeaksi. On vaikeaa sopia kalastuksen yhteisistä pelisäännöistä, kun Norjassa kalastusoikeus Tenolla perustuu heinäntekoon ja Suomessa kiinteistön omistukseen ja vanhoihin, niin sanottuihin erityisperusteisiin kalastusoikeuksiin. Lisäksi asiaan liittyy valtiosääntöoikeudellisia ongelmia, useiden kalastajaryhmien vastakkaisia intressejä sekä tärkeitä saamelaiskysymyksiä.

Valiokunnalla ja myös perustuslakivaliokunnalla on ollut todella mittava urakka Tenojoen kalastussopimuksen käsittelyssä. Valiokunta on joutunut perehtymään erittäin monimutkaiseen ongelmavyyhtiin, jossa helppoja ratkaisuja ei ole. Asian monimutkaisuutta kuvataan varsin seikkaperäisesti valiokunnan pitkällä, monipolvisella mietinnöllä, ja siksi tämä esittelypuheenvuorokin valitettavasti väistämättä hieman venyy.

Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lopullinen neuvottelutulos on monilta osin sekä Suomelle että Norjalle vaikea kompromissiratkaisu, jossa kuitenkin keskeisenä lähtökohtana on säilynyt Tenojoen lohikantojen tilan pitkäaikainen ja pitkäjänteinen parantaminen. Valiokunta korostaa, että kalavarojen säilyttämisessä ja hyödyntämisessä on myös pyritty kiinnittämään erityistä huomiota paikallisväestön intresseihin. Tenojoen vesistö perinteisine lohenkalastuksineen on erittäin tärkeä Utsjoen jokisaamelaisten kulttuurin säilymiselle ja kehitymiselle. Lisäksi tavoitteena on Tenojoen jokilaakson ulkopuolella asuville kuuluvien kalastusoikeuksien huomioon ottaminen.

Arvoisa puhemies! Tenojoessa on tällä hetkellä Atlantin alueen suurin villilohikanta. Lohisaalis on kuitenkin viimeisen runsaan 10 vuoden aikana laskenut alemmalle tasolle

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

kuin aikaisemmin. Valiokunta totesi yhteenvetona Tenon lohikantojen tilasta, että viimeaikaisen tutkimustiedon perusteella arvioituna merkittävä osa vesistöalueen 30 lohikannasta on epätydyttävässä tilassa.

Suomen ja Norjan välisiin sopimusneuvotteluihin on liittynyt Suomen ja Norjan välisen lohentutkimusyhteistyön tiivistäminen entisestään. Maiden yhteinen tutkimustyöryhmä on julkaissut raportteja Tenon lohikantojen tilasta ja laatinut arvioita erilaisten kalastuksen-säätelyratkaisujen vaikutuksesta lohikantojen tilaan. Valiokunta katsoo, että Tenon lohikantojen tutkimus on viime vuosina ollut erittäin monipuolista ja sitä voidaan pitää varsin luotettavana lohikantojen kehityssuuntien ja tilan kuvaajana.

Puhemies! Valiokunta toteaa mietinnössään, että tällä hetkellä kalastusoikeuksien käyttäminen ja rajoittaminen Tenolla tapahtuu asuinpaikkaperiaatteen mukaisesti, joka on ongelmallinen ja vieras periaate sekä Suomen kiinteistöoikeudellisen järjestelmän että perustuslain kannalta. Nykyistä asuinpaikkaperiaatetta on kuitenkin noudatettu Tenolla pitkään, eikä sopimusneuvotteluissa kyetty kehittämään korvaavaa periaatetta.

Uusi sopimuskokonaisuus muodostuu Suomen ja Norjan välisestä sopimuksesta ja kalastussäännöstä. Sopimus sisältää määräykset muun muassa kalastuksen järjestämisestä, seurannasta, tutkimuksesta, saalisraportoinnista ja tilastoinnista, kalakantojen suojelusta sekä sopimusosapuolten velvoitteesta. Kalastussopimuksen keskeinen uudistus liittyy Tenon vaelluskalojen käytön ja hoidon suunnitelmallisuuden lisäämiseen ja joustavoittamiseen. Sopimuksen olennaisena osana on määräajoin uudistettava kalastussääntö. Uuden sopimuksen mukaan lohikannoille laadittavalla hoitosuunnitelmalla turvataan lohikantojen biologinen monimuotoisuus ja kantojen kestävä käyttö.

Tenojoen lohikantojen tilan tavoitellun parantamisen on arvioitu edellyttävän lohien kalastuskuolevuuden vähentämistä noin 30 prosentilla nykytilanteeseen verrattuna. Nämä kuolevuuden vähennykset on tarkoitus toteuttaa kohdistamalla uusia rajoituksia etenkin kalastuskauden alkuun, jolloin niillä voidaan tehokkaammin parantaa erityisesti heikkojen lohikantojen tilaa. Tältä osin on kyse vaikeasta päätöksestä esimerkiksi perinteisten pato-pyyntin ja kulkutuksen osalta.

Myös matkailukalastukseen kohdistetaan rajoituksia. Merkittävä osa vaikeaa eri intressien yhteensovittamista on matkailukalastuslupien myyntikäytännön muuttaminen siten, että kalastuslupamäärälle asetetaan tiukka kokonaiskiintiö ja luvat jaetaan tasan maiden välillä. Myytävää lupamäärää on rajoitettu erityisesti kalastuskauden alkuvaiheessa.

Puhemies! Voimaansaattamislaista:

Valiokunta toteaa, että voimaansaattamislakia koskevan lakiehdotuksen mukaan uuden Tenojoen kalastussopimuksen lainsäädännön piiriin kuuluvat erilliset määräykset olisivat lakina voimassa Suomessa. Voimaansaattamislaissa esitetään määrättäväksi kalastussäännön 2 §:ssä tarkoitetut vakituisen asumisen kriteerit, jotka vastaavat pitkälti nykyisin sovellettua käytäntöä sillä muutoksella, että edellytetty vähintään kuuden kuukauden asuminen on muutettu seitsemäksi kuukaudeksi.

Voimaansaattamislaissa määritellään myös menettelystä, jolla alueen ulkopuolella asuville kalastusoikeuden omistajille varatusta lupakiintiöstä on mahdollista lunastaa kalastuslupia omistuksen suuruuden suhteessa. Lupia on mahdollista lunastaa asetettavan lupakiintiön puitteissa siten, että minimiomistus takaisi yhden luvan kiintiöstä. Näin on pieniltä osin voitu parantaa ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien asemaa. Valiokunta korostaa, että ulkopaikkakuntalaisten omistusoikeuden lupien kokonaismäärä sisältyy

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

matkailulupien kiintiöön eikä se kasvata vapaakalastukseen myytävien vuorokausilupien kokonaismäärää.

Puhemies! Valiokunta toteaa, että voimaansaattamislaissa esitetään niin sanottua Tenon kalakorvauslain kumoamista. Valiokunta huomauttaa, että kalakorvauslain osalta vanhat korvaustoimitukset ovat muuten edelleen kesken mutta esitetyn siirtymäsäännöksen nojalla korvaukseen oikeutetuille ei aiheudu oikeudenmenetyksiä. Valiokunta pitää mietinnössään hyvin valitettavana, ettei Tenojoen osin hyvin vanhoja oikeudenmenetyksiä ole kyetty käsittelemään loppuun. Tilanne on oikeudellisesti kestävä. Valiokunta korostaa sitä, että Maanmittauslaitokselle on korvaustoimitusten loppuunsaattamiseksi varattava riittävät taloudelliset ja henkilöstölliset resurssit, ja tästä valiokunta on tehnyt myös lausuman.

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että ehdotukset eivät muodostu perustuslakivaliokunnan arvion mukaan omaisuudensuojan tai elinkeinonvapauden kannalta ongelmallisiksi. Täten ei muodostu oikeudellista perustetta säätää korvausvelvollisuutta uusien kalastusrajoitusten aiheuttamasta haitasta.

Puhemies! Muutama sana vielä lisää perustuslakivaliokunnan lausunnosta ja saamelais-ten kalastuksesta.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa mietinnössään luontaiselinkeinojen vahvaa saamelaiskulttuurista merkitystä. Pyyntikulttuuriin kuuluvat perinteiset pyyntimuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus sekä kulkutuskalastus. Myös kalastusmatkailutoiminta on nykyään osa saamelaista kalastuskulttuuria. Saamelaisten perustuslaillinen oikeus kulttuuri-itsehallintoon ei kuitenkaan tarkoita rajoittamatonta oikeutta perinteisistä elinkeinoista päättämiseen.

Lohikantojen kestävä käyttö Tenojoella on tärkeä edellytys saamelaisten kalastuskulttuurin säilymiselle. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lohikantojen tilan parantaminen ja tavoitteena oleva kestävä kalastus edellyttävät kalastusrajoitusten lisäämistä kalastuskauden alussa. Kipeät kalastusrajoitukset on kuitenkin pyritty suunnittelemaan siten, että yhtenäinen kalastuskausi perinnepyyntissä Tenojoella säilyy.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan eduskunnan suostumus on tarpeen sopimuksen hyväksymiselle ja eduskunnan suostumuksen antamisesta voidaan päättää äänten enemmistöllä ja lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksityksessä.

Perustuslakivaliokunta toteaa lähtökohtana sopimuksen ja siihen liittyvien säädösten arvioinnille, että esityksen tavoitteita Tenojoen vesistön lohikantojen kestävä kalastuksen säätelystä voidaan pitää, etenkin perustuslain 20 §:n ympäristövastuussäännös huomioiden, hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kannalta. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että ehdotukset eivät muodostu omaisuudensuojan tai elinkeinonvapauden kannalta ongelmallisiksi.

Perustuslakivaliokunta kuitenkin painotti, että lainsäädännöllä tulisi myös ympäristövastuuta toteuttavan säätelyn yhteydessä vahvistaa saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Näin ollen hallituksen esityksen voidaan katsoa olevan ongelmallisessa suhteessa valtiosäätöön siksi, että saamelaisten kulttuuriin liittyviä perinteisiä kalastusmuotoja koskevat lievemmat kalastusrajoitukset on toteutettu asuinpaikkaperusteisesti.

Perustuslakivaliokunta katsoi, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on selvitettävä, mahdollistaako kalastussäännön 2 ja 4 §:n säätely esimerkiksi voimaansaattamislain 9 §:n muuttamisen tavalla, joka turvaisi saamelaisten oikeudet hallituksen ehdotusta paremmin. Jos saamelaisten oikeuksien parantaminen ei ole mahdollista voimaansaattamislain muu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

toksella, perustuslakivaliokunta pitää välttämättömänä, että sopimuksen hyväksymisestä huolimatta eduskunta velvoittaa lausumalla hallituksen jatkamaan neuvotteluja saamelaisen kulttuuriin liittyvän perinnekalastuksen turvaamiseksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta totesi tästä perustuslakivaliokunnan lausuntoon sisältyvästä esityksestä, että lain muuttaminen ei ole mahdollista. Valiokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että perustuslakivaliokunnan esitys ei ollut lain säätämisjärjestykseen vaikuttava.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa selvitettyä esitetty mahdollisuus lieventää muualla asuviin saamelaisiin asuinpaikan perusteella kohdistuvia rajoituksia oli valiokunnan saaman selvityksen mukaan noussut esiin sopimusneuvotteluissa Norjan kanssa. Maa- ja metsätalousministeriö selvitti muun muassa oikeusministeriötä konsultoimalla, olisiko mahdollista kytkeä kalastusmahdollisuudet saamelaiskäräjälain mukaiseen saamelaismäärittelmään. Selvityksen lopputulos oli, että tämä ei ollut toteuttamiskelpoinen tapa rajata kalastusoikeuksien käyttöä. Maa- ja metsätalousvaliokunta painottaa erityisesti sitä, että Suomen lainsäädäntöön ei tällä hetkellä sisälly sellaista saamelaismäärittelmää, jonka perusteella muualla kuin Tenojoen jokilaaksossa asuvat saamelaiset voitaisiin määritellä.

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan lisäksi, että saalisrekisteriä koskevaa säätelyä tulee täydentää henkilötietojen asianmukaisen suojan osalta. Valiokunta ehdottaa voimaansaattamislakiehdotuksen 7 §:n 2 momentin täydentämistä. Perustuslakivaliokunta katsoi myös, että ministeriön voimaansaattamislakiehdotuksen 2 §:n 1 momentissa määriteltä sopimuksentekovalta Norjan kanssa kalastussäännön määräyksistä poikkeamisesta tulee menettelyllisesti rajoittaa sitomalla poikkeamisvallan käyttö selvästi saamelaiskäräjälain 9 §:n neuvotteluvelvoitteen täysimääräiseen noudattamiseen. Valiokunta ehdottaa 9 §:n täydentämistä perustuslakivaliokunnan esittämällä tavalla.

Puhemies! Vihdoin yhteenveto:

Valiokunta toteaa mietinnön yhteenvedossaan, että hyvin erilaiset ja osin täysin erilaiset näkemykset kalastuksen säätelyn kohdentamisesta ja kalastusoikeuksien käytöstä sekä Suomessa että Norjassa ja myös eri intressiryhmien välillä ovat vaikeuttaneet huomattavasti sopimusneuvotteluja. Valiokunta pitää uutta sopimusta monia ristikkäisiä oikeuksia yhteensovittavana kompromissina, jossa kaikkien kalastajaryhmien kalastusta rajoitetaan.

Valiokunta on asiantuntijakuulemisen yhteydessä saanut selvityksen sopimuksen mahdollisen hylkäämisen vaikutuksista. Mikäli eduskunta päätyisi hylkäämään sopimuksen, irtisanoisi Norja todennäköisesti nykyisen sopimuksen päättymään ennen vuoden 2018 kalastuskautta. Valiokunta piti saamansa tiedon perusteella myös epätodennäköisenä, että pitkään neuvoteltuun sopimukseen olisi mahdollista saada jatkoneuvotteluilla parempi ratkaisu.

Valiokunta piti välttämättömänä myös matkailukalastuksen edellytysten turvaamista ja mahdollisten ongelmien nopeaa ratkaisua. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että matkailuyrittäjät voivat jatkossakin suunnitella toimintaansa ja investointejaan pitkäjänteisesti.

Valiokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että sopimusta ja kalastussääntöä on varauduttava korjaamaan ja täydentämään lähitulevaisuudessa. Valiokunta painotti lopuksi mietinnössään, että sopimukseen liittyvä kalastussääntö on voimassa aluksi viiden vuoden määräajan. Tänä aikana tulee jo selvittää kokemuksia sopimuksen soveltamisesta ja neuvotella mahdollisesti tarvittavista muutoksista. Valiokunta pitää tärkeänä, että maa- ja metsätalousministeriö tarkastelee yhdessä Norjan kanssa sopimuksen yleistä toimivuutta ja kalakantojen kehityssuuntia viimeistään kolmen vuoden kuluttua sopimuksen voimaantulos-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

ta. Lisäksi saamelaisten sekä muualla asuvien kiinteistönomistajien kalastusoikeuksien laajuutta ja käyttöä tulee arvioida. Samalla on myös selvitettävä edellytykset siirtymiselle päivä- ja kausikohtaisiin kalastuskiintiöihin. Näiden asioiden osalta valiokunta esittää hyväksyttäväksi myös lausumaehdotuksen.

Puhemies! Tämä mietintö ei ollut yksimielinen. Tähän sisältyy vastalause, ja siihen vastalauseeseen sisältyy hylkäysehdotus, ja se varmastikin esitellään myöhemmin. — Kiitos.

16.01 Johanna Karimäki vihr: Arvoisa puhemies! Tenojoki on Pohjois-Atlantin helmi. Siellä elää 30 erilaista lohipopulaatiota, [Välihuuto] kaikkein monimuotoisin lohikirjo koko maailmassa. Viimeisten vuosien aikana lohikantojen kehitys on ollut huolestuttavaa, sillä pyynti on liian suurta ja lohet vähenevät. Nykyinen Tenon sopimus ei enää riitä turvaamaan lohikantoja, saati sopimukseton tila. Viimeisten vuosien ajan Tenon lohisaaliit ovat olleet vuosittain keskimäärin 90 tonnia, kun reilu kymmenen vuotta sitten ne olivat 140 tonnia. Tutkijat ja asiantuntijat ovat kertoneet, että pyyntimääriä on leikattava vähintään 30 prosenttia, jotta kalakannat elpyvät parin kalasukupolven kuluessa, noin kymmenen vuoden aikana. Varsinkin suurikokoiset lohet ovat vähentyneet joen latvoilla. Kalan nousun turvaaminen on tärkeää.

Norjan kanssa neuvoteltu valtiosopimus Tenon kalastuksesta on kaikkien osalta kompromissi. Kalastuksesta vähennetään noin 30 prosenttia. Kalastusta on leikattu sekä kalastuskauden alusta että lopusta. Perinteisin pyydyksin tapahtuva kalastus on rajattu paikkakuntalaisille. Näin on haluttu turvata paikallinen jokisaamelaiskulttuuri ja elinkeinon harjoittaminen. On keskeistä, että saamelaiset voivat ylläpitää perinteistä Tenojokivarren pyyntikulttuuriaan. Tähän kuuluu patokalastus, verkkokalastus ja kulkutus eli ajoverkko-kalastus.

Sopimuksen suuri puute on, että ulkopaikkakuntalaisten saamelaisten osalta perinnepyynnin harjoittaminen estyy. On tärkeä arvo, että perintöoikeutena kalastusluvan saaneet voisivat pitää yllä alkuperäiskansakulttuuriaan ja -juuriaan matkustaessaan Tenojokilaaksoon. On epäkohta sopimuksessa, ettei Norjan kanssa ole sovittu ulkopaikkakuntalaisten saamelaisten kalastusoikeudesta. Lohikantojen tila on kuitenkin niin heikko, ettei ole kenenkään etu jatkaa vanhan sopimuksen pohjalta tai sopimuksettomassa tilassa. Keskeistä sopimuksessa on, että kun tilanne lohien kannalta paranee, voidaan joustavammin tehdä muutoksia.

Edellytän, että ensi tilassa ja lohikantojen sen salliessa parannetaan saamelaisten oikeuksia. Tenojoki-sopimuksessa perustetaan myös paikallinen seurantaryhmä, joka arvioi sopimuksen toimivuutta ja voi tehdä aloitteita. On keskeistä, että saamelaiset ovat mukana kaikissa jatkoneuvotteluissa. Sopimuksessa on leikattu myös vapakalastusta eli matkailukalastuslupia kolmanneksella. [Välihuuto] On välttämätöntä, että jatkossakin perinteiset pyydykset on rajattu vain paikkakuntalaisten ja saamelaisten käyttöön. Sopimuksen tarkoitus on turvata lohi, jotta kannat säilyvät ja saamelaiset voivat jatkossakin harjoittaa pyyntikulttuuria Tenojokilaaksossa.

Valiokunnassa kuulin Luonnonvarakeskuksen tutkimusmenetelmistä ja Tenojoen lohien tilasta. Kalakantoja on tutkittu vuosikymmenten ajan. On emokalojen noususeurantaa, videoseurantaa, kalojen sukelluslaskentaa ja tutkimusta kaikuluotauksella. Kalojen genetiikkaa on seurattu suomunäytteistä. On olennaista, että tutkimusta kehitetään yhä kattavamaksi ja käydään vuoropuhelua paikallisten kanssa. Lohen turvaamisen kannalta on välttämätöntä estää lohiloisen pääsy Tenoon. Siksi Tenojoella saa käyttää vain sinne rekis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

teröityjä veneitä ja turistien pyyntivälineet on desinfioitava. On kiirehdittävä myös Tenon sivuvesien lohikantojen suojelun turvaavaa asetusta.

Tätä nyt käsillä olevaa sopimusta on neuvoteltu vuosia. Mikäli eduskunta päätyisi hylkäämään Tenon kalastussopimuksen, irtisanoisi Norja todennäköisesti nykyisen sopimuksen päättymään ennen vuoden 2018 kalastuskautta. Se on iso riski kaloille. Eduskunnalla ei ollut mahdollisuutta tehdä muutoksia sopimuksen sisältöön, koska asiat on sovittu valtiosopimuksessa Norjan kanssa. [Välihuuto] Muutoksista on neuvoteltava Norjan kanssa. Sopimusta on tarkasteltava alkuperäiskansojen kannalta paremmaksi heti, kun lohien kantojen elpyminen sen sallii. Myös saamelaisten oikeuksia turvaava alkuperäiskansojen sopimus ILO 169 on ratifioitava. Se helpottaa jatkossa neuvottelutilannetta.

Tenojoki ei ole vain virta. Se on elämän lähde, jokisaamelaiskulttuurin perusta. Teno on ainutlaatuisten lohien kutujoki. Tämä helmi on turvattava jälkipolville.

16.06 Harry Wallin sd: Arvoisa puhemies! Uusi Suomen ja Norjan välinen kalastussopimus Tenojoella on monimutkainen ja vaikea asia. Valiokunta on asian haastavuuden huomioon ottaen tehnyt hyvää työtä. On selvää, että Tenon lohi ei voi hyvin. Joessa on noin 30 perinnöllisesti toisistaan poikkeavaa lohikantaa, ja osa kannoista voi huonosti. Suojeleamalla Tenon lohta turvataan myös tulevaisuuden lohisaaliit.

Sopimus, jota valiokunnassa on viime syksystä lähtien käsitelty, on kuitenkin ongelmallinen. Lapissa on kova vastustus sopimusta kohtaan. Saamelaiset vastustavat sitä, koska heidän mahdollisuutensa harjoittaa perinteisiin kuuluvia pyyntitapoja vaikeutuu. Paikalliset kalastusmatkailuyrittäjät ovat huolissaan siitä, mitä lupien rajoittaminen merkitsee heidän elinkeinolleen. Myös ulkopaikkakuntalaiset kiinteistönomistajat kokevat, että heidän oikeuksiaan loukataan, koska heidän kiinteistönsä kuuluva kalastusoikeus ei ole heidän kohdallaan voimassa. Tenon pääuomassa ulkopaikkakuntalaisilla vesialueen omistajilla ei ole Suomen puolella oikeutta kalastaa vaan heidän omistusoikeutensa jää tällä hetkellä kokonaan vaille sisältöä. Heillä on mahdollisuus kalastaa ainoastaan vavalla ja vieheellä, ja heidän kalastustaan koskevat määräykset ja vuorokausiluvan hinta ovat samanlaiset kuin kenellä tahansa muualta tulleella matkailukalastajalla.

Arvoisa puhemies! Lohta on suojeltava, mutta suojelun on täytettävä kaikki oikeudelliset loukkaamattomuusperiaatteet sekä toteuduttava tutkittuun tietoon perustuen ja paikallisten kanssa yhteisesti hyväksytyin periaatein. Vastuun Tenojoen lohikantojen suojelusta tulee olla oikeudenmukaista ja tasapainossa sopijamaiden välillä, nyt näin ei ole.

Arvoisa puhemies! Kokonaisuus on erittäin haastava, koska Norjan ja Suomen kalastusoikeusjärjestelmät ovat erilaiset ja lähtökohtana on monelle Tenon lohta pyytävälle intressiryhmälle hankala kysymys.

Lohen pyynnin rajoittaminen suojelutarkoituksessa: Paikallisilla ja ulkopaikkakuntalaisilla kiinteistönomistajilla on niin ikään erilaiset oikeudet kalastaa. Kokonaisuus on monimutkainen, ja kaikkia tyydyttävää ratkaisua on vaikea löytää. On tärkeää, että lohikantojen tilaa voidaan seurata luotettavasti ja niin, että tutkimustietoa kerätään ja luonnontieteelliset faktat otetaan huomioon kantojen tilaa arvioitaessa. Valiokunnalle toimitetuissa asiantuntijalausunnoissa on tullut esille hyvin erilaisia näkemyksiä Tenojoen lohikantojen nykytilasta ja kehityssuunnasta sekä tarvittavista kalastusrajoituksista. Osassa asiantuntijalausuntoja Tenojoen kalastuksen nykyistä tiukemman säätelyn tarvetta ei ole katsottu luotettavasti osoitetun ja hallituksen esitykseen sisällytettyä tutkimustietoa ja käytettyjä tutkimusmenetelmiä on pidetty yksipuolisina. On välttämätöntä, että lohikantojen seuranta jat-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

ketaan ja kehitetään edelleen, siten tutkimustiedolle saadaan myös aikaisempaa parempi paikallinen hyväksyntä.

On hyvä, että valiokunta ehdottaa lausumissaan lisäresursseja Maanmittauslaitokselle, jotta vanhojen erityisperusteisten kalastusoikeuksien kiinteistön määritystoimitukset saadaan loppuun nopealla aikataululla. Myös toinen lausuma, jossa vaaditaan, että maa- ja metsätalousministeriö tarkastelee yhdessä Norjan kanssa sopimuksen yleistä toimivuutta ja kalakantojen kehityssuuntia viimeistään kolmen vuoden kuluttua sopimuksen voimaantulosta, on kannatettava. Lisäksi lausumassa vaaditaan, että saamelaisen sekä muualla asuvien kiinteistönomistajien kalastusoikeuksien laajuutta ja käyttöä tulee arvioida ja samalla on myös selvitettävä edellytykset siirtymiselle päivä- ja kausikohtaisiin kalastuskiintiöihin. Valiokunta on tältä osin tehnyt hyvää työtä.

Hyvästä mietinnöstä ja hyvistä lausumista huolimatta kokonaisuus on sellainen, että SDP katsoo, että tämänkaltaisen sopimuksen tulisi nauttia vahvaa luottamusta ja hyväksyttävyyttä paikallisten keskuudessa. Katsomme, että sen vuoksi sopimusneuvottelut on aloitettava uudelleen eikä sopimusta ehdotetussa muodossa tule hyväksyä.

SDP esittää vastalauseessaan yhtä lausumaa, jossa vaaditaan selvityksen teettämistä siitä, mitä taloudellisia ja sosiaalisia sekä kulttuuriin, ympäristöön ja oikeuksiin liittyviä seurouksia Tenojoki-sopimuksella on. SDP esittää lain hylkäämistä.

16.12 Jari Myllykoski vas: Arvoisa herra puhemies! Kansanedustajan työ on mielenkiintoista maa- ja metsätalousvaliokunnassa, etenkin kun on kysymys lohesta. Tämänkin valtiosopimuksen osalta tämä käsittely on ollut erityisen vivahteikasta ja on ollut erilaisia näkemyksiä jo sopimusneuvotteluitten aloittamisesta ja siitä, ketkä ovat päässeet neuvottelemaan tästä sopimuksesta. Paikalliset saamelaiset ovat kritisoineet sitä, että heidät on sivuutettu sopimusneuvottelujen aikana, ja kyseenalaistavat sitä kautta tätä neuvotteluprosessia.

Tämä on erityisen hankala, vaikea ja monimutkainen asia. Kuten tuossa edellä edustaja Wallin totesi, kaikkia ja kaikkien oikeuksia ei tässä sopimuksessa ole turvattu niin kuin sopimuksessa pitäisi olla. Sen takia vasemmistoliiton maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsen yhtyy tuohon sosiaalidemokraattien vastalauseeseen ja nimenomaan tähän hylkyyn.

Kun tiedetään, että Tornionjoessa esiintyy noin 30 perinnöllisesti toisistaan poikkeavaa lohikantaa, on selvää, että näiden suojelun on oltava keskiössä. Ja tämän hankkeen taustalla on ainakin edustaja Myllykoskelle pystytty virkavastuulla olevien virkamiesten taholta näyttämään, että lohikanta on uhattuna ja sen kalastuksen ponnisteluja pitää pystyä hillitsemään.

On esitetty toisenkinlaisia, näitä tutkimuksia kyseenalaistavia näkemyksiä, mutta tämän valmistelun osalta olen tullut vakuuttuneeksi, että uhanalaisuus ja suojelun tarve on eittämätön. Toisaalta on hieman harmillista ja, voisiko sanoa, kaksinaismoralistista se, että se paikallisten asukkaiden eittämätön oikeus tulee tässä uhatuksi, ja sen vuoksi tätä sopimusta en voi vasemmistolaisena kansanedustajana hyväksyä. Erityisesti saamelaiset ovat ryhmä, joka tästä epäoikeudenmukaisuudesta kantaa suurimman kuorman.

Kun näiden sivuhaarojen eli kutualueiden osalta nyt uudessa kalastuslaissa paikallisilta on viety maksuton kalastusoikeus ja he tulevat lupien piiriin — Metsähallitus suunnittelee kalastuksen ja lupien myyntien lisäämistä näillä alueilla — niin samaan aikaan valtio on huolissaan siitä, että Tenossa kalastetaan liikaa. Toisaalla myydään lupia ja toisaalla taas rajoitetaan lupia. Tämä on aika heikko esitys kyllä valtion taholta, ja erityisesti — ymmär-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

rän kyllä — Metsähallituksella on tulouttamisvaatimuksia, ja tätä kautta nyt rahastetaan näiltä paikkakuntalaisilta näitä lupamaksuja, joita heillä ei aiemmin ole ollut.

En puhu pidempään, tässä on käytetty hyvät, perustellut puheenvuorot, mitä vaikeuksia tämän sopimuksen osalta on, ja ne keskittyivät juuri näihin oikeudellisiin kysymyksiin. Täytyy valiokunnan käsittelylle antaa täysi 10+, ja erityisesti mietintö on erinomaisesti kirjoitettu. Se sisältää perusteltua tekstiä, mutta nämä oikeudenmukaisuusasiat estävät ole-
masta mietinnön kannalla.

16.16 Markus Mustajärvi vas: Arvoisa puhemies! Tuli jo ikävä niitä aikoja, kun minäkin olin maa- ja metsätalousvaliokunnassa ja legendaarisen kansanedustaja Erkki Pulliaisen, "Susi" Pulliaisen, kanssa toinen toisemme asiaosaamista kunnioittaen keskustelimme vaikeistakin asioista.

Tähän vihreitten linjaan liittyen, kun heillä kuitenkin näyttää nyt olevan semmoinen rooli, että he aina voivat kannattaa kaikkia hyviä asioita ja vastustaa huonoja asioita: Tässä on kyllä aika lailla löysin perustein ja ihan ekologisesti löysin perustein laitettu nytten lohi saamelaisväestön oikeuksien edelle. Tulee mieleen Täällä Pohjantähden alla -trilogia. Siel-
lähän Janne Kivivuori, joka oli maatalouslakkojen aikaan neuvottelemassa työntekijöitten puolesta, sanoi neuvottelujen kuumissa vaiheissa, että "minä olen täällä piikojen ja renkien valtuuttamana, en lehmien niin kuin isännät tuntuvat olevan". Tässä on vihreillä vähän samanlainen asetelma, ja pitää silloin kysyä, että juuriko ne, jotka harjoittavat ikäikaista pyyntikulttuuria, haluavat tuhota lohien sukupuuttoon. Jonkunlaista asiaosaamista on sen-
tään heilläkin. He haluavat jatkaa sitä kulttuuria sukupolvelta toiselle.

Vihreitten linjan asettaa kyllä kyseenalaiseksi se, kun muistaa vielä, kun käsiteltiin ka-
lastuslain laajaa uudistusta ja siellä Inarijärven kalastusoikeuksia. Siitä äänestettiin —
muistan tasan tarkkaan sen, sillä itse tein sen äänestysesityksen — ja jos vihreät olisivat ol-
leet ryhmänä samalla kannalla, ei olisi käynyt niin, että puolet ja puolet -jako-osuus Met-
sähallituksen osuuden ja paikallisten osuuden välillä muutettiin muotoon Metsähallituksel-
le kaupalliseen myyntiin kaksi kolmasosaa ja paikallisille enää yksi kolmasosa. Tälläkö ta-
paa sitä tuettiin saamelaisten kulttuuria?

Sama toistuu nyt, niin kuin edustaja Myllykoskikin sanoi: Tenon sivujoilla paikallisilta ihmisiltä, saamelaisilta, oikeus menee maksulliseksi ja luvanvaraiseksi ja toisaalta se ka-
lastusmahdollisuus avataan entistä laajemmin kaupalliseen käyttöön. Tämä on kiistaton fakta. Sillä laillako se lohi pelastuu, että entistä enemmän laitetaan kaupan, eikä vain kala vaan pahimmassa tapauksessa ainutlaatuinen paikallinen vähemmistökulttuuri?

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö on monilta osilta hyvin kriittinen, ja ihmette-
lenkin kyllä, miten sen jälkeen voidaan olla sopimuksen ja kalastuspykälien kannalla. Ja ihmettelin, että kun tuli perustuslakivaliokunnan lausunto, niin pohjoisessa ainakin uutisoi-
ttiin asia niin, että nyt ovat keskustalaiset kansanedustajat olleet kovasti asialla, mutta sitten kun katsoin perustuslakivaliokunnan lausunnon, niin ei siellä ollut jättänyt eriävää mieli-
pidettä kuin ruotsalaisten edustaja. Minä olen yrittänyt itseänikin kasvattaa siihen, vaikka joskus on ollut aika lailla tiukkoja paikkoja politiikassakin, että ainakin yritettäisiin pitää kiinni siitä, että sanat ja teot ovat yhtä.

Arvoisa puhemies! Me olemme saaneet pitkin matkaa paljon asiantuntevaa palautetta, joka itse asiassa asettaa kyseenalaisiksi nämä jotkut asiantuntijalausunnatkin siitä, mikä on lohien todellinen tilanne ja mikä sitä lohta viime kädessä vaarantaa. Mutta muutama kohta Saamelaisneuvoston viestistä: Siinä todetaan, että lohikannan suojeleminen on alueen saamelai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

sille ensiarvoisen tärkeää mutta se ei voi tapahtua tavalla, joka näin räikeästi rikkoo saamelaiden perus- ja ihmisoikeutta omaan kulttuuriinsa, omaisuuteen, elinkeinoon sekä itsemääräämiseen. Kyllähän tässä on se ristiriita, että tässä asettuu ja asetetaan nytten kaksi perustuslaillista oikeutta vastakkain, ja jos tilanne on niin paha, silloin pitäisi ottaa aikalisä ja hylätä tämä sopimus. Ja vielä toisessa kohdassa täällä Saamelaisneuvoston lausunnossa sanotaan, että perinteistä kalastusta harjoitetaan perheen ja suvun kanssa. Eli nyt tässä näitä perinteisiä poisluovuttamattomia oikeuksia rikotaan ylisukupolvisesti.

16.22 Markku Eestilä kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä vasemmiston edustajat, ensimmäisenä edustaja Myllykoski, puuttuivat erittäin arkaan ja hyvään aiheeseen, joka kyllä valiokuntakeskustelussakin nousi moneen kertaan esille: se on näitten sivujokien kohtalo. Me tiedämme, että kutupotentiaali ei sivujoissa, siis useimmissa sivujoissa, ole lähellekään sillä tasolla kuin pitäisi olla, ja nyt Metsähallitus — mitään ei ole vielä päätetty — suunnittelee, että se alkaa myydä lupia näihin sivujokiin. Tämä täytyy oikeasti ottaa, kuten valiokunnassakin todettiin, mietintöön ja katsoa, että kun nämä rajoitukset nyt ovat aika kovia pääuomassa, niin on oikeastaan loogisesti väärin, jos me avaamme lupien myynnin mittavassa määrin sivujoissa, joissa oikeastaan se ongelma on yhtä iso tai isompi. Nämä huomiot ovat aivan oikeita.

Sitten sanoisin nopeasti sen, että suurimmat ongelmat tulevat nyt matkailuyrittäjille ja erityistä huomiota pitää myös meidän kiinnittää siihen, miten tämä lupien myynti järjestetään ensi kesänä ja tulevina kesinä.

16.23 Jari Leppä kesk (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Äskeisistä oikein hyvistä puheenvuoroista voi kuitenkin vetää sellaisen johtopäätöksen, niin kuin edustaja Eestilä edellä totesi, että nyt oltaisiin lisäämässä lupamyyntiä sivujokiin. Nimenomaan siihenhän valiokunta kiinnittää huomiota, että näin ei voi olla vaan että tietenkin on lähtökohtana se lohikantojen tila, joka siellä on, ja näin ei tule tapahtumaan, eli tämä tammoinen korjaus siihen, että ei tule sellaista kuvaa, että nyt oltaisiin lisäämässä tätä sivujokien kalastuspainetta: näin ei tule käymään.

16.23 Eeva-Maria Maijala kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos me haluamme niitä sivujokien kalastusasioita saada paikallisesti korjattua, niin kyllä meillä ainoa mahdollisuus on se, että me kalastuslain 10 §:n korjaamme, koska 10 §:n mukaan aikaisemmin saivat tuolla kolmen pohjoisimman kunnan alueella paikalliset ilman mitään korvausta pyydystää kaikkia kaloja virtavesillä, valtion hallinnoimilla virtavesillä, ja nytten tämän kalastuslain muutoksen myötä paikalliset menettivät tämän iänikuisen oikeutensa kalastaa siellä valtion virtavesillä. Nyt sitten, kun tämä oikeus on paikallisilta poistunut, Metsähallituksella ja sitä kautta valtiolla on täysi oikeus ja mahdollisuus alkaa tekemään tätä kiintiöityä lupamyyntiä sinne alueelle, ja tämän lohiasian rinnalla tämä on paikallisille todella raskas ja vaikea asia. Vähintä, miten me voisimme utsjokelaisia auttaa, on se, että me muuttaisimme sen kalastuslain 10 §:n.

16.24 Markus Mustajärvi vas (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Viime elokuussa Lapin kansanedustajat vierailivat Ylä-Lapissa, ja silloin saimme kyllä niin selvät terveiset niiltä ihmisiltä, joita nämä esitykset koskevat, ja ne terveiset olivat, että jos pahimman mukaan mennään, niin sitten pitää tämä sopimus kaataa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

Laajemminkin tässä tulee peilattavaksi nyt se, mikä on Metsähallituksen rooli tulevina aikoina. Jos se menettää yhteiskunnallisen toimilupansa ja oikeutuksensa, niin ongelmat ovat monenlaisia. Kysymys kuuluu, paljonko Metsähallituksen sallitaan rahastavan, olipa kyse sitten luvanmyynnistä tai sitten Metsähallituksen metsätaloustoiminnasta. Mutta yhtä kaikki, on niin monessa kohtaa — viittasin tuohon kalastuslakiin, tähän valtiosopimukseen ja kalastuspykäliin — kiistatta selvää, että paikallisten ihmisten oikeuksia poljetaan nyt hyvin räikeällä tavalla, ja kyllä siitä viitteitä [Puhemies koputtaa] on myöskin perustuslakivaliokunnan lausunnossa.

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Sitten palataan puhujalistaan.

16.26 Kari Kulmala ps: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen ja sen olennaisena osana olevan kalastussäännön. Uusi sopimus korvaisi maiden välillä vuonna 1989 tehdyn kalastussopimuksen.

Tässä esityksessä voittajana on lohi — muille se on kompromissi, minkä kanssa joudumme elämään jatkossakin. En tiedä vielä yhtään sellaista henkilöä, joka olisi täysin tyytyväinen kalastussopimukseen. Yrittäjät pelkäävät elinkeinonsa ja saamelaiset elämäntapansa puolesta. Ulkopaikkakuntalaiset kiinteistönomistajat ovat turistikalastajien asemassa, etelän virkistyskalastajaakin harmittaa kalastusajan lyheneminen.

Norjan ja Suomen välinen Tenon kalastussopimus on allekirjoitettu jo viime vuonna. Sopimusta pidetään välttämättömänä heikentyneiden lohikalakantojen elvyttämiseksi. Tämä onkin mielestäni ainut syy, millä tämän sopimuksen voi hyväksyä. Sopimuksen tavoitteena on vähentää kalastuksessa kuolevien lohien määrää 30 prosentilla. Tämä onnistuu osaltaan, mikäli kalastusaikoja lyhennetään. Kalastusrajoitukset on kohdistettu tutkimustietojen perusteella etenkin kalastuskauden alkuun, jolloin niiden vaikutus lohikantoihin olisi mahdollisimman suuri. On selvää, että kudulle pitää päästä entistä enemmän emokaloja. Tämä on yksi keino, millä saadaan jatkossa elinvoimainen lohikalakanta.

Matkailukalastuksen 22 000 kalastuslupavuorokauden kiintiö kalastuskautta kohden jaetaan tasan Suomen ja Norjan kanssa. Jatkossa suomalaisten on mahdollista ostaa lupia sekä Suomen että Norjan kiintiöstä. Luvanmyyntijärjestelmä tulee kehittää sähköiseksi, jolloin lupien osto helpottuu ja niitä on mahdollisuus varata etukäteen kalastusporukoille tai yksittäiselle kalamiehelle.

Pidän myös hyvänä, mikäli saadut lohet pitää ilmoittaa kalastuksen jälkeen tietojärjestelmiin. Näin on ollut jo vuosikymmeniä metsästyksessä riistan osalta, miksi ei myös kalastuksessa? Näen hyvänä sen, että saaliskalojen kokorajoitukset tai vuorokausikohtaiset saaliskiintiöt eivät toteutuneet. Valveutunut kalastaja osaa itsekin päättää, minkä verran hän kalaa ottaa ja minkä verran päästää takaisin veteen. Tarpeetonta "pyydystä ja päästä" -kalastusta en hyväksy. Se on mielestäni ruualla leikkimistä, ja sitä eivät ainakaan saamelaiset harrasta.

Tenolla käytetyt perinteiset kalastustavat, kuten pato-, kulkutus- ja verkkokalastus, ovat kuuluneet Tenon varrella kiinteistöjä omistaville henkilöille. Tällä sopimuksella näitä oikeuksia ollaan kaventamassa. Tähän syynä on edelleen heikentyneet lohikalakannat, ei etelänimme ymmärtämättömyys tai pahanilkisyys. Jo vuonna 1989 kesämökkikiinteistöjä omistavien oikeuksia rajoitettiin siten, että he eivät saaneet maanomistukseen perustu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

vaa lupaa kalastaa verkoilla tai vieheillä. Käytännössä ulkopaikkakuntalaiset kiinteistönomistajat ovat turistikalastajien asemassa jatkossakin.

Muualla kuin Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden mahdollisuus hyödyntää kalastusoikeuttaan riippuu tällä hetkellä siitä, perustuuko kalastusoikeuden perustanut saanto perintöön vai muuhun, esimerkiksi kauppaan. Perintönä oikeuden saaneella on oikeus käyttää perinnepyydyksiä sekä omaa venettä. Tenon pääuomassa ulkopaikkakuntalaisella vesialueen omistajalla ei ole ollut Suomen puolella oikeutta kalastaa vaan heidän kalastusoikeutensa jää tällä hetkellä kokonaan vaille sisältöä. Heillä on mahdollisuus kalastaa ainoastaan vavalla ja vieheellä, ja heidän kalastustaan koskevat määräykset ja vuorokausiluvan hinta ovat samanlaiset kuin kenellä tahansa muualta tulleella matkailukalastajalla. He ovat siis turistikalastajaan verrattavissa.

Ulkopaikkakuntalaisilla kalastusoikeuden haltijoilla ei ole aikaisemmin ollut oikeutta käyttää omaa venettä kalastukseen Tenojoessa. Tätä on kierretty tosin vuosikausia siten, että on voinut lainata naapurin venettä ja pitää sitä omassa rannassaan. Jatkossa muualla asuvilla kalastusoikeuden haltijoilla on oikeus rekisteröidä yksi vene kiinteistöä kohti, mikäli kiinteistöllä on riittävän suuri osuusluku Tenojoen rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta tai vastaavankokoinen yksityinen vesialue. Pidän tätä seikkaa uudistuksessa erittäin hyvänä. Veneestä tapahtuva kalastus on silti sallittua jatkossakin vain Tenojoen venerekisteriin rekisteröidyllä kalastusveneellä, jossa on kansallistunnus ja numero. Tämä on hyvä erityisesti valvonnan kannalta.

Voimaansaattamislain 9 §:n mukaan Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvana pidetään henkilöä, jonka kotikuntalain 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on kalastuskautta edeltäneen kalenterivuoden viimeisenä päivänä ollut Utsjoki tai Inari ja joka on tosiasiaassa asunut Tenojoen vesistöjen jokilaaksojen varressa kalastuskautta edeltävän vuoden aikana vähintään seitsemän kuukauden ajan. Tämä määritelmä vastaa pääpiirteissään nykyisen sopimuksen soveltamisessa jo vakiintunutta tulkintakäytäntöä sillä muutoksella, että nykyisin vaadittu vähintään kuuden kuukauden asuminen on muutettu seitsemäksi kuukaudeksi. Tämä muutos vaikuttaa hieman hatusta vedetyltä, mutta jossainhan sen rajan tulee olla.

Utsjoen kunnan kesämatkailu on pitkälti riippuvainen Tenojoen kalastusmatkailijoista. Se on iso tulolähde kunnan verotuloihin sekä elintärkeä matkailuyrittäjille. Elinmahdollisuudet pohjoisessa ovat olemattomat ilman Tenon kalastusta. Matkailuyrittäjät ovatkin viime vuosina panostaneet merkittävästi matkailun kehittämiseen eri puolilla Utsjokea ja investoineet majoitustiloihin myös talvimatkailua varten. Tällöin ei oltaisi ainoastaan kalastusmatkailun varassa. Erityistä huomiota tulisikin kiinnittää siihen, että matkailuyrittäjät voivat jatkossakin suunnitella toimintansa mahdollisimman pitkäjänteisesti. Tulevaisuus on turvattava. Kun lupamäärät vähenevät esitetyllä tavalla, se on todellinen haaste Suomen puolen matkailuyrityksille. Norja on hyväksynyt sopimuksen, mutta sen ei tarvitse ajatella matkailuyrittäjiä samalla tavoin, koska Norjan puolella jokea niitä ei juurikaan ole. On myös muistettava, että Norjassa on paljon muitakin lohijokia, joihin he voivat keskittää kalastusta. Tenojoki ei ole heille sillä tavoin merkittävä kuin suomalaisille ja Suomessa oleville.

Tämä kalastussopimus velvoittaa Suomen ja Norjan laatimaan yhteisen lohikantojen hoitosuunnitelman, joka on jatkossa Tenojoen kalastuksen säätelyn lähtökohtana. Pidän tärkeänä, että Tenojoki-sopimus antaa mahdollisuuden muuttaa kalastusmääräyksiä joustavasti, mikäli lohikalojen kunto kohenee. Elpymistä odotetaan kahden lohisukupolven aikana eli runsaassa 10 vuodessa. Valiokunnassa pidimme tärkeänä, että ministeriö tarkaste-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

lee yhdessä Norjan kanssa sopimuksen yleistä toimivuutta ja kalakantojen kehityssuuntia viimeistään kolmen vuoden kuluttua sopimuksen voimaantulosta.

Arvoisa puhemies! Kuten alussa totesin, tässä sopimuksessa voittajana on vain alkupe-
räinen villi Atlantin lohi, muille osapuolille tämä sopimus on kompromissi.

16.34 Anna-Maja Henriksson r: Arvoisa puhemies, värderade talman! Tenojokiavtalet är verkligen ingen höjdare. Det är tvärtom en trist och tråkig historia.

Arvoisa puhemies! Tämä on surullinen tarina. Näistä Tenojoki-sopimusneuvotteluista tai mistään muustakaan ei jaeta kyllä yhtään tyyliä. Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin sisältyy perustuslakimme perusoikeusluetteloon. Laissa mainitaan erityisesti alkuperäis-kansamme saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saame-laisten oikeudet turvataan myös useissa Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa. Me suomalaiset olemme ylpeitä siitä rikkaasta kulttuurista, joka maassamme on. Siksi on-
kin erikoista, että saamelaisilla on tänä päivänä suuri huoli tulevaisuudestaan. Näin ei saisi olla.

Tenojoki-sopimuksella halutaan suojella ja turvata Tenojoen vesistön lohikantoja. Pe-rustuslakivaliokunta on myös antanut tästä lausunnon. On tärkeää, että Tenojoen lohia suo-jellaan. Sopimus heikentää kuitenkin merkittävästi saamelaisten mahdollisuuksia jatkaa kulttuurinsa kehittämistä ja rajoittaa ennen kaikkea saamelaisten mahdollisuuksia perintei-seen kalastukseen joessa. Sopimusneuvotteluiden yhteydessä ei ole edes täsmällisesti sel-vitetty, miten ehdotetut kalastusrajoitukset tulevat vaikuttamaan saamelaisiin. Selvää kui-tenkin on, että saamelaisten oikeudet ovat olleet toissijaisia, kun tätä sopimusta on tehty.

Arvoisa puhemies! Vastuulliseen lainsäädäntöön kuuluu perusoikeuksien turvaaminen. Perustuslaki suojaa omaisuutta ja saamelaisten oikeutta omaan kulttuuriin. Nämä seikat olisi pitänyt ottaa huomioon, kun arvioidaan Tenojoella tapahtuvaan kalastukseen kohdis-tuvia rajoituksia. Julkisella vallalla on perustuslain tasoinen velvollisuus turvata perusoi-keuksia ja ihmisoikeuksia.

Kun me perustuslakivaliokunnassa kuulumme asiantuntijoita, kuului sieltä selkeä kanta: rajoitukset vaikuttavat voimakkaimmin juuri saamelaisten kalastusoikeuksiin ja perinte-iisiin pyyntimuotoihin. Huoli Tenojoen kalakannasta on todellinen, mutta luontoa voidaan suojella muillakin tavoilla kuin viemällä saamelaisilta mahdollisuus harjoittaa perinteistä elinkeinoaan.

Voidaan myös todeta, että vaatimus vakinaisesta asumisesta Tenojoen alueella on erit-täin ongelmallinen. Jotkut saamelaiset ovat saaneet kalastusoikeutensa esimerkiksi perin-tönä, mutta he pystyvät asumaan Tenojoen alueella vain osan vuodesta muun muassa opis-kelun takia. Perustuslakivaliokunta lausui tästä asiasta näin: "Ottaen huomioon, että kalas-taminen kuuluu hyvin olennaisesti ja erottamattomasti perinteiseen saamelaiseen elämän-muotoon, hallituksen esityksen saamelaistenkin kalastusta koskeva asuinpaikkaperuste-i-nen rajausta estää muualla asuvia saamelaisia harjoittamasta kulttuuriaan Tenojoella tavalla, jota ei voida pitää ongelmattomana. Tämän vuoksi perustuslakivaliokunta katsoo, että pe-rustuslain 17 §:n 3 momentista johtuvista syistä oikeus kalastaa Tenojoella olisi pitänyt turvata ehdotettua laajemmin saamelaisille asuinpaikasta riippumatta ja kohdistaa kalas-tusrajoitukset voimakkaammin sellaiseen kalastukseen, joka ei nauti perustuslain 17 §:n 3 momentin ja YK:n KP-sopimuksen 27 artiklan mukaista suojaa. Perustuslakivaliokunta katsoo, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on selvitettävä, mahdollistaako kalastussään-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

nön 2 ja 4 §:n sääntely esimerkiksi voimaansaattamislain 9 §:n muuttamisen tavalla, joka turvaisi saamelaisten oikeudet hallituksen ehdotusta paremmin. Jos saamelaisten oikeuksien parantaminen ei ole mahdollista voimaansaattamislain muutoksella, perustuslakivaliokunta pitää välttämättömänä, että sopimuksen hyväksymisestä huolimatta eduskunta velvoittaa lausumalla hallituksen jatkamaan neuvotteluita saamelaisten kulttuuriin liittyvän perinnekalastuksen turvaamiseksi."

Arvoisa puhemies! Asiantuntijat, niin kuin totesin, ovat painottaneet, että ehdotetut kalastusoikeuksien rajoitukset kohdistuvat voimakkaimmin juuri saamelaisten kalastuksen perinteisiin pidettäviin muotoihin. Sen sijaan muiden kuin paikkakunnalla asuvien kiinteistönomistajien kalastusoikeutta ollaan ehdotuksella lisäämässä. Rajoitukset ovat siis näennäisesti yhdenvertaisia, mutta tosiasiaissa ne rajoittavat juuri saamelaisten kalastusoikeutta. Tämän lisäksi voidaan todeta, että vaatimus vakinaisesta asumisesta Tenojoella on erittäin ongelmallinen.

Jotta perusoikeuksia voitaisiin rajoittaa, tulee rajoitusten täyttää niin sanotut yleiset edellytykset, ja näihin lukeutuu muun muassa suhteellisuusperiaate. Nyt ehdotettuja rajoituksia saamelaisten kalastusoikeuksiin ei voitane pitää suhteellisuusperiaatteen mukaisina. Ja näin ollen ehdotetut rajoitukset joka tapauksessa ovat muutoksia, jotka koskevat perustuslakia perustuslain 94 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Tästä johtuen esityksen hyväksyminen edellyttäisi vähintään kahta kolmasosaa annetuista äänistä.

Asiantuntijakuulemisessa perustuslakivaliokunnassa toki on myös esitetty, että esityksen hyväksyminen ehdotetussa muodossa ei ainakaan ilman muuta olisi perusteltua kahden kolmasosankaan enemmistöllä. Perusteena on se, että ehdotus liittyy merkittäväällä tavalla perustuslakiin ja Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin, joiden myötä saamelaisten asema alkuperäiskansana olisi edellyttänyt heidän kalastusoikeuksiensa erityisaseman turvaamista.

Näin ollen syntyi perustuslakivaliokunnassa myös erittäin harvinainen tilanne eli tilanne, jossa me äänestimme siitä, onko tämä lakiesitys tai tämä sopimus ylipäänsä hyväksyttävissä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, ja äänin 6—8 todettiin, että näin on. Elikkä esitys siitä, että tämä vaatisi kaksi kolmasosaa meidän edustajien äänistä, kaatui äänin 6—8 perustuslakivaliokunnassa — tämä on jotain, mikä on, minulle ainakin, aivan ennennäkemätöntä ja hyvin harvinaista ja myöskin tietyllä tavalla surullista.

No, joka tapauksessa niin perustuslakivaliokunta kuin maa- ja metsätalousvaliokunta ovat todenneet, että Tenojoki-sopimus loukkaa tietyllä tavalla saamelaisten oikeuksia, mutta tästä huolimatta lakiehdotus nyt on etenemässä. Ja jos eduskunta nyt ensi viikolla hyväksyy tämän sopimuksen, se on jälleen yksi naula saamelaisten arkkuun.

Arvoisa puhemies! Ei ole vielä ainakaan minulle selvinnyt, millä tavalla hallitus aikoo toteuttaa sen, että neuvottelut jatkuvat Norjan kanssa saamelaisten kulttuuriin liittyvän perinnekalastuksen turvaamiseksi, niin kuin perustuslakivaliokunta edellytti. Tämä on edelleen auki oleva kysymys.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä ei voi hyväksyä tätä sopimusta, ja sen takia me olemme myös yhtyneet siihen eriävään mielipiteeseen ja siihen, mitä maa- ja metsätalousvaliokunnassa tästä edustaja Wallin esitti, eli että paketti hylättäisiin.

16.43 Eeva-Maria Maijala kesk: Arvoisa puhemies! Olin viime kesänä poikani kanssa Tenolla, ja tulimme kotiin 6 kilon lohen kanssa. Olihan se muuten maultaan ihan omaa luokkaansa oleva kala, joten tehdään tässä salissa töitä, että lohia olisi Tenolla jatkossakin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

ja että voisimme käydä siellä kalassa sekä nähdä, että paikallisetkin voivat alueella elää ja harjoittaa elinkeinojaan.

Teno-sopimus on äärettömän vaikea asia, ja olemme täällä hankalassa tilanteessa. Sopimuksessa on kyse kahden maan yhteisestä asiasta, jossa kummallakin on omat toivomukset, intressit ja tavoitteet. Suomelle on tärkeää turvata paikallisten, lähinnä saamelaiden, perinteinen kulttuuriin perustuva lohien kalastaminen sekä matkailukalastus. Molemmat ovat Utsjoen kunnalle elinehtoja.

Norjalaisten intressit taas ovat merellä, Norjan puoleisissa sivujoissa sekä Suomen rajan alapuolella olevassa 60 kilometrin jokiosuudessa. Suomen rajalla olevalla jokiosuudella on suhteellisen pieni osuus Norjan intresseistä. Lohien poikastuotantoalueesta sijaitsee kuitenkin kaksi kolmasosaa Norjan puolella. Näin ollen me suomalaiset olemme tilanteessa, jossa Norja on sopimuspuolena niskan päällä, ja olemme joutuneet tässä suomalaisina todella vaikeaan tilanteeseen.

Neuvottelijoista myös utsjokelaiset ovat tunnustaneet, että kalaston kuolevuutta on tarpeen vähentää, ja he ovat siihen valmiita, mutta neuvotteluita ei ole utsjokelaisten kertoman mukaan hoidettu asianmukaisesti. Myöskään tutkimustuloksiin, joiden perusteella sopimus on tehty, ei luoteta. Sopimuksen liitteenä olevassa kalastussäännössä on useita kohtia, jotka vievät pohjan pois koko sopimuksen hyväksyttävyydeltä. Jos toimitaan näin kalastussääntöjen mukaan, kalaston kuolevuus vähenee huomattavasti enemmän kuin on tavoitteena.

Jo viime syksynä tiedettiin Suomen vaikea tilanne näissä rajajokineuvotteluissa. Myönteistä loppuvaiheen neuvotteluissa oli, että syksyllä sopimukseen saatiin lisättyä, että Norjan puolella, eli Tenon suusta 60 kilometriä ylöspäin, määräykset eivät saa olla lievemmit kuin sopimuksessa eli rajajokiosuudella, eli pikkusen saatiin siinä helpotusta.

Tenojoen sopimuksen teko pohjautuu tietoihin, joiden mukaan Tenon kalaston kuolevuutta on vähennettävä. Norja vaati aluksi vähentämistä 50 prosenttia ja Suomi vaati 30 prosenttia. Tähän esitettyyn sopimukseen, mikä meillä on nyt käsittelyssä, saatiin suomalaisten voitoksi 30 prosenttia. Sitten tavoitteena on se, että Tenon lohivilannetta saataisiin tällä ennallistettua ja uhanalaiset lohikannat voitaisiin pelastaa.

Mutta perustuuko tieto lohien määrästä riittävän luotettavaan tutkimukseen? Tätä kohtaan on esitetty todella vahvat epäilyt, ja sen vuoksi pidän erittäin tärkeänä, että ensi kesänä saadaan käyttöön riittävän laajat, jo etukäteen eri sopijapuolten tunnustamat tutkimusmenetelmät, paljonko niitä lohia oikeasti siinä joessa kulkee.

Vuoden 2017 talousarvioon saimme tätä varten lisättyä Tenon kaikuluotainten käyttöönottoa varten 490 000 euroa. Toivottavasti myös Norjan valtio tekee vastaavan sijoituksen. On myös tärkeää, että nämä kaikuluotaimet otetaan suunnitelmallisesti käyttöön heti jättien lähdettyä, jotta niitä voidaan käyttää koko kesän. Lisäksi on näihin kaikuluotaimella saatuihin tuloksiin yhdistettävä muut käytössä olevat tutkimusmenetelmät. Jatkoa varten on erittäin tärkeää, että lohien määrästä on olemassa luotettava, tunnustettu tieto ja että kaikki osapuolet tunnustavat, että tämä on tilanne.

Arvoisa puhemies! Mitkä sitten ovat tämän sopimuksen ongelmakohdat tiivistettynä? Pahimmat ongelmat ovat Tenojoen kalastussäännön muutamissa yksityiskohdissa — siis vain muutamassa yksityiskohdassa on ne, mitkä ovat kaikkein pahimmat. Ne koskettavat juurikin pyyntivälineitä, kalastuskautta ja kalastusaikoja. Paikallisille, saamelaisille, ongelma ovat verkko- ja patopyynnin ja kulkutuksen osalta kalastusajat ja näiden välineiden käyttäminen. Ja sitten toinen on matkailijoiden osalta tämä kalastuslupien jako. Kalastus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

lupien jaosta meidän pitää muistaa se, että esimerkiksi rantojen osalta on sovittu, että myydään ensi kesänä 11 000 lupavuorokautta ja nämä 11 000 vuorokautta myydään niin, että puolet on Norjan puolella ja puolet Suomen puolella, ja sitten niistä 5 500:sta, mitkä jäävät Suomen puolelle, sitten muistetaan, että ne jaetaan viiteen eri vyöhykkeeseen siinä joella, ja sitten jaetaan vielä yhdeksään eri ajankohtaan, ja sitten vielä muistetaan se, että näistä kaikista Suomen puolella myytävistä luvista pitää kolmasosa myydä mökkiläisille. Kuka pysyy laskuissa matkassa? Näin ollen minä toivonkin, että me saisimme ensi kesänä sen laskentajärjestelmän edes jollakin tavalla kuntoon, sillä tämä on todella hankala ja vaikea laskentajärjestelmä.

Mitä sitten on tehtävissä, jos tämä sopimus hyväksytään? Ensi kesä on Utsjoen kunnan osalta todella paha, sillä ihme on, jos vähäiset myynissä olevat luvat saadaan ensi kesänä oikealla tavalla myyntiin ja toteutukseen erittäin sekavan byrokraattisen säännön vuoksi. Näin ollen myynnin kunnolliseen hoitamiseen on nyt tässä vaiheessa satsattava todella paljon, että saadaan pelittämään nämä kuviot. Heti ensi kesänä on saatava kunnolla liikkeelle ensinnäkin jo aikaisemmin mainitsemi lohien määrän tutkiminen, paljonko niitä on, ja toiseksi on nyt heti saatava liikkeelle se seuranta, minkälaiset ovat sopimuksen vaikutukset. Meidän on saatava selville, miten lupien myynti on alkanut toimimaan Suomen ja Norjan puolella — onko näitä lupia saatu myytyä vai onko siinä tehtävä jotain muuta, että luvat saataisiin hoidettua — ja toiseksi, kuinka paljon on vähentynyt kalaston kuolevuus paikallisten kalastajien osalta. Mitä olen keskustellut paikallisten kanssa, niin heidän olettamansa on, että se tulee olemaan sitä 30:tä prosenttia, mikä on tavoitteena, huomattavasti suurempi elikkä he eivät pysty niillä tavoitteiden mukaisilla esityksillä saamaan niitä lohia lähellekään niin paljon kuin on tavoitteena. Sitten vielä on selvitettävä se, kuinka paljon patopyynti on vähentynyt, kuinka paljon tämä verkkokalastus on vähentynyt, kaikki nämä.

Ja sitten jos nämä systeemit eivät ole alkaneet toimimaan sillä tavalla kuin tässä sopimuksen tavoitteena on, näihin ongelmiin on voitava puuttua jo ensi kesänä, kauden kuluessa. Eli me emme saa odottaa liian kauan sitä, koska meidän pitää auttaa, niin että se kunta varmasti selviää ja sen alueen ihmiset selviävät tässä eteenpäin. Mahdollisimman pian meidän pitää pystyä siihen, että voisimme ottaa käyttöön sopimuksen 6 artiklan. 6 artikla on ot-sikoitu "Mahdollisuus poiketa kalastussäännöstä", koska kalastussäännöstä voi poiketa. Elikkä juuri näissä edellä mainitsemi ongelma-kohtissa 6 artiklan mukaan näistä säännöistä voi poiketa: voi poiketa, jos ne koskevat kieltoa tai rajoitusta kalastaa tietyllä pyydyskellä tai kalastustavalla, tai sitten voi poiketa, jos ne koskevat kieltoa tai rajoitusta kalastaa tietyllä ajankohtana tai tietyllä alueella, tai sitten, jos on lupamääristä kyse. Eli näissä olennaisissa kohdissa, missä on ne ongelmat, niistä voidaan poiketa.

Sopimuksen 7 artikla on "Kalastussäännön vaikutusten arviointi ja poikkeavia määräyksiä koskeva menettelytapa" elikkä: "Osapuolten yhteinen seuranta- ja tutkimusryhmä sekä toimivaltaiset viranomaiset arvioivat kalastussäännön ja siihen mahdollisesti tehtyjen poikkeavien määräysten vaikutuksia parhaan lohkantojen tilasta ja kehityssuunnista käytettävissä olevan tiedon perusteella vuosittain. Kalastusoikeuden haltijat otetaan mukaan arviointityöhön." Toiseksi: "Hallitukset tai niiden määräämät viranomaiset arvioivat vuosittain tarvetta sopia kalastussäännöstä poikkeavista määräyksistä 6 artiklan mukaisesti."

Arvoisa puhemies! Lopuksi vielä sen sanon, että utsjokelaiset kokevat tulleen petetyksi tämän sopimuksen neuvotteluissa. Meidän on kuultava heidän hätänsä. Meidän on löydettävä menettelykonstit, miten me autamme heitä. Niitä ovat ensinnäkin ne toimenpiteet, mitä minä äsken mainitsin, ja toisena on se kalastuslain 10 §, jossa on tämä paikallisten

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

maksuton oikeus kalastaa valtion virtavesillä, ja kolmas asia on sitten se, että kalastonkorvauslakiasia on hoidettava loppuun asianmukaisesti.

16.53 Markku Eestilä kok: Arvoisa puhemies! Jo viime kesänä, kun tämä sopimus niin sanotusti parafoitiin Norjan ja Suomen välillä eli alustavasti hyväksyttiin, oli selvää, että tästä tulee hankala asia päätettäväksi sekä eduskunnan valiokunnissa että tietenkin koko eduskunnassa. Ja syynä tähän hankaluuteen on se, että nämä perustuslailliset oikeudet tässä asiassa menevät niin ristiin, että itse asiassa on käytännössä mahdotonta tehdä semmoista sopimusta, johon kaikki perustuslailliset oikeudet omaavat henkilöt olisivat tyytyväisiä. Siinä mielessä näin eduskunnan näkökulmasta katsottuna ainut mahdollinen tapa tehdä tämä valtiosopimus ja suojella kalakantoja on kompromissi, ja se on tietenkin selvää, että, riippuen keneltä kysyy, kompromissi on aina huono.

Jos itsekkin katson tätä sopimusta monesta eri näkökulmasta, en tekisi tällaista sopimusta enkä tietenkään pidä sitä läpikotaisin hyvänä, mutta kun kysymys on siitä, tehdäänkö se sopimus yleensä Norjan kanssa, joka omistaa kaksi kolmasosaa näistä alueista ja joka 60 kilometrin alueelta omistaa sen maa-alueen, mistä ne lohet tulevat, niin minun mielestäni diplomaattinen yhteistyö Norjan kanssa on väistämättömyys ja välttämättömyys. Minä kannustankin ministeri Tiilikaista pitämään hyvän yhteyden norjalaisiin kollegoihin sillä tavalla, että me saamme sitten vietyä loppuun ne hankalat asiat, jotka tässä keskustelussa ovat moneen kertaan nousseet esille, eli matkailuyrittäjien hankalan aseman, turistien hankalan aseman ja luvanmyynnin ongelmat ja vaikeudet, joista nyt tiedämme, että ne ovat edessä. Kaikille näille osapuolille ja erityisesti matkailuyrittäjille on tärkeätä, että luvanmyynnistä on etukäteen tiedossa, kenelle niitä annetaan ja minkä verran, koska ei niitä majoituspaikkoja kukaan siellä viikkoa ennen lomaa rupea varailemaan, niiden pitää olla tiedossa. Kalastushan perustuu siihen — se on sosiaalista toimintaa. Usein kolme neljä kaveria lähtee kalastelemaan, ja heidän pitää tietää tammikuussa, ovatko ne majoituspaikat siellä olemassa ja saavatko he luvan tiettyinä viikkoina tiettyyn pooliin. Nämä ovat isoja ongelmia. Minä en tiedä niihin ratkaisuja, ja minulla on se käsitys, että tällä hetkellä ei kukaan tiedä sitä ratkaisua. Näihin kysymyksiin meidän pitäisi se tarmo ikään kuin kohdistaa tulevina kuukausina eikä siihen, onko tämä sopimus väärä tai kuka tässä kärsii, koska tässä kärsivät kaikki.

Minun mielestäni on vähän erikoista, että se kyseenalaistetaan tässäkin salissa voimakkaasti, ovatko nämä lohikannat pienentyneet vai eivät. Jos eduskunta tekee päätöksiä ja valiokunta käsittelee näitä asioita ja kuuntelee ja kuulee asiantuntijoita, kyllä meidän täytyy luottaa siihen, että ne monelta eri taholta tulleet viestit, että erityisesti nämä mereltä palaavat lohet — mikä tarkoittaa 8—15-kiloisia, useimmiten emäkaloja — ovat juuri se ryhmä, johon tämä ylikalastus on jo pitkään kohdentunut. Ja kutupotentiaalia ei lähellekään käytetä Tenojoessa eikä sen sivujoissa hyväksi, joten tästähän viime kädessä on kysymys, eli jo viime kesänä nähty perustuslain 20 § on johtanut siihen, että tämä sopimus todennäköisesti hyväksytään täällä eduskunnassa, ainakin se läpäisi maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnön muodossa.

Minun mielestäni on esiin noussut jossakin keskustelussa, että kansanedustajat eivät kunnioittaisi saamelaista kulttuuria tai paikallisia asukkaita, mutta minä en kyllä tiedä yhtään kansanedustajaa, joka ei kunnioittaisi saamelaista kulttuuria, koko Lapin kulttuuria ja antaisi arvon paikallisuudelle, sillä tämä paikallisuus on jo vuosisatoja ollut Lapissa se tekijä, joka ikään kuin on antanut oikeudet kalastaa ja harjoittaa kulttuuria. Tietenkin kalas-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

tus oli ihan eri tavalla merkityksellinen vuosikymmeniä ja vuosisatoja sitten, koska silloin oli kysymys selviytymisestä, elämästä ja kuolemasta. Tänä päivänä on kysymys vähän muista asioista, mutta se ei tee saamelaisen kulttuurin heikentämiskieltoa yhtään sen pienemmäksi asiaksi. Mutta kun lähdetään tekemään sopimus, jossa kuitenkin 70 prosenttia kalastusoikeuksista on yksityisten hallussa, ja Suomessa jokaisen omaisuus on turvattu, niin me joudumme ilman muuta ristiriitaan, että keneltä niitä kalastusoikeuksia vähennetään, koska kaikille ne ovat yhtä tärkeitä oikeuden näkökulmasta. Ja kun me tiedämme, että nämä isot kalat nousevat juuri niihin sivujokiin alkukaudesta, jolloin kulutetaan, niin silloin on selvää, että suurimmat rajoitukset täytyy kohdentaa sinne alkukauteen, jotta me saamme sitä kutupotentiaalia sivujoissa paremmin hyödynnettyä.

Itse asiassa tämä on Pohjois-Atlantin ja yksi maailman hienoimpia lohijokia, ja oma käsitykseni on, että kalamäärä, mikä siellä tällä hetkellä on ja mitä kalastetaan, voidaan moninkertaistaa. Se potentiaali on niin heikosti käytetty tietyissä joissa, puhutaan jopa, että se on 30 prosenttia. Eli kysymyksessä on vain se, että on pakko leikata tätä kalastuskuolevuutta 30 prosenttia, koska eräissä sivujoen kannoissa, jotka ovat uhanalaisia, on todettu, että kalastuskuolevuus saattaa olla jopa 90 prosenttia. Se on liian iso luku, ja meidän täytyy sille tehdä jotakin.

Yksi asia, joka täällä myös nousi jo debatissa esille, on tämä Metsähallituksen rooli. Täällä valiokunnan puheenjohtaja aivan oikein totesi, että laskennallisesti ei ole tarkoitus lähteä lisäämään kalastusta sivujoissa, mutta nyt, kun pääuomaan kohdistuu näin korkeita ja suuria rajoituksia varsinkin alkukaudesta, kulutukseen ja verkotukseen, näihin perinteisiin kalastusmuotoihin, niin meidän täytyy kyllä arvioida, minkälaisen asetuksen sitten valtioneuvosto ja ministeriö antavat, jotta me olemme synkronissa siihen, että kun pääuomassa rajoitetaan merkittävästi kalastusta, niin mikä on se määrä, mikä sivujoissa voidaan tehdä. Minä toivoisin kaikilta osapuolilta ymmärrystä myös näitä päättäjiä kohtaan, jotka täällä nyt sitten tätä asiaa vievät eteenpäin ja todennäköisesti hyväksyvät eduskunnassa tämän valtiosopimuksen, eli jos jotakin hyvää meinaa saada, täytyy olla malttia luopua jos-takin ja odottaa kymmenen vuotta.

Jos me oikeasti onnistumme tällä toimenpiteellä — mikä on sinänsä epävarmaa, riittääkö tämäkään — nostamaan lohikantaa Tenossa, me saamme olla ylpeitä, että Suomen puolella virtaa vettä, joka edustaa maailman parasta lohijokea. Tämähän se on se pyrkimys, mutta tässä vain menee aikaa. Ja mikäli tässä ajan saatossa esiintyy kohtuuttomia ongelmia tai on tarve tarkastaa tätä rajajokisopimusta yhdessä Suomen ja Norjan kanssa, siihen varmasti ryhdytään, ja sehän on jo valiokunnan mietintöön kirjattuna, että näin tullaan sitten tarkastelun kautta tekemään.

17.00 Satu Hassi vihr: Arvoisa puhemies! Tenon uusi kalastussopimus Suomen ja Norjan välillä on harvinaisen hankala asia, melkein tuntuu kuin joutuisi valitsemaan rutan ja koleran välillä. Samalla asia on hyvin tärkeä, onhan Tenossa Atlantin suurin villilohikanta.

Aluksi perusasia: Sellaista vaihtoehtoa, että nykytilanne jatkuisi, ei käsittääkseni ole. Norja on ajanut nykyisen sopimuksen muuttamista jo 90-luvulla, vuonna 2001 neuvottelut päättyivät tuloksettomina, ja nyt käsillä olevaa sopimusta neuvoteltaessa Norjan neuvottelijat ovat tehneet selväksi, että jos Suomi ei sopimusta ratifioi, Norja irtisanoo nykyisen sopimuksen niin, että se raukeaa ennen kesän 2018 kalastuskautta. Mitä sopimuksettomasta tilasta sitten seuraisi? Ensinnäkin poistuisi mahdollisuus Suomen ja Norjan yhteisin toimin sopia toimista, joilla turvataan Tenon lohen ja muidenkin vaelluskalojen tulevaisuus.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

Suomi menettäisi puhevallan siihen, mitä tapahtuu sillä 60 kilometrin jokiosuudella, joka on kokonaan Norjan puolella. Toiseksi kukaan suomalainen ei enää saisi kalastaa koko joen leveydeltä vaan ainoastaan pääuoman keskiviivan ja Suomen-puoleisen rannan välissä. Kolmanneksi perinnepyyntimuodoilla, kuten padoilla ja ajoverkoilla, ei enää voisi kalastaa, koska niiden laillisuus Tenossa perustuu vain Suomen ja Norjan sopimukseen.

Sitten tästä sopimuksen päädilemmasta, saamelaisista ja lohista, ja ensin lohesta:

Keskustelussa ja väittelyssä lohikannan tilasta on esitetty monenlaisia näkemyksiä. Pidän itse luotettavina tutkimustuloksia, joiden mukaan lohikanta on heikentynyt ja kehittynyt hyvin toiseen suuntaan kuin muiden Jäämereen laskevien Norjan jokien lohikanta. Sama tulos on saatu hyvin monenlaisilla tutkimusmenetelmillä. Geenitutkimus on osoittanut, että erityisen heikossa tilassa ovat yläjuoksun sivujokien lohet. Tämä johtuu kahdesta asiasta: ensinnäkin siitä, että yläjuoksun sivujokien lohet uivat pääuomassa pitemmän matkan ja joutuvat siten pitemmältä matkalta kalastukselle alttiiksi, ja toiseksi siitä, että kalastus pääuomassa on alkanut liian aikaisin, jolloin se verottaa aikaisemmin kudulle nousevia yläjuoksun sivujokien lohia liian voimakkaasti.

Kalaston tutkimusmenetelmiä on eri maissa kehitetty, ja ne ovatkin kehittyneet hyvin voimakkaasti. Niitä on eri puolilla maailmaa tarvittu kalakantojen tilan arviointiin ja elvyttämiseen. Niitä käytetään muun muassa Itämeren eri jokien lohikantojen tilanteen arviointiin ja niiden avulla on onnistuttukin sopimaan toimista, joilla on kalakantoja saatu elvytettyä, muun muassa Tornionjoen lohta. Hyvin moniin toimiin, joilla kalakantoja on elvytetty, on liittynyt voimakkaita kiistoja, mutta kokemuksesta tiedetään, että pitkään jatkuva ylikalastus voi romahduttaa kudulle palaavien lohikantojen koon alle kestävän tason ja vaarantaa koko kalakannan tulevaisuuden. En siis usko, että kalatutkijoilla olisi Tenon lohien suhteen ketunhantaa kainalossa. Katson, että tutkijoiden viesti on otettava vakavasti: lohikanta on heikkenemässä, ja sen elvyttämiseksi tarvitaan toimia. Korostan kuitenkin sitä, ja samoin tekee myös maa- ja metsätalousvaliokunta, että sopimusta ja kalastussääntöä on varauduttava korjaamaan tulevaisuudessa. Jos toteutuu se, mitä tavoittelemme, eli lohikanta elpyy, kalastusrajoituksia voidaan höllentää.

Valiokunta edellyttääkin, että ministeriö viimeistään kolmen vuoden kuluttua tarkastelee sopimuksen toimivuutta ja kalakannan kehityssuuntia ja samalla arvioi saamelaisten sekä muualla asuvien kalastusoikeuksien laajuutta. Uudessa sopimuksessa on määrääjain uudistettava kalastussääntö. Se tarkoittaa, että ilman varsinaisen sopimuksen muuttamista-kin kalastusmääriä voidaan muuttaa lohikannan kehittymisen mukaan.

Ja lopuksi saamelaisista:

Ymmärrän hyvin sen käsityksen, joka saamelaisten keskuudessa tuntuu olevan yleinen, että kyse on jälleen yhdestä askeleesta saamelaiskulttuurin alasajossa, onhan saamelaisille lyöty märkä rätti vasten kasvoja kerta toisensa jälkeen. ILO:n sopimus alkuperäiskansojen oikeuksista piti ratifioida mutta eipä ratifioitukaan. Tämän eduskunnan kaudella Metsähallitus-lain uudistuksessa sivuutettiin saamelaisten oikeudet ja näkemykset ja samoin tehtiin muutettaessa kaivoslain määräyksiä kullankaivuusta. Ei siis ole lainkaan yllättävää, että saamelaisten keskuudessa koetaan Tenon uusi kalastussopimus hyökkäykseksi saamelaiskulttuuria vastaan, etenkin kun saamelaisia on neuvottelujen kuluessa kuultu puutteellisesti. Saamelaiskulttuurin ylläpitämisen kannalta on tärkeää, että myös muualla asuvat saamelaiset voivat osallistua perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen, myös kalastukseen.

Perustuslakivaliokuntakin on todennut kalastussopimuksen ongelmalliseksi juuri tältä kannalta. Jatkossa saamelaisten oikeus harjoittaa perinteisiä kalastusmuotoja riippuu

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

asuinpaikkakunnasta, mutta perustuslaki ei kuitenkaan sido toisiinsa asuinpaikkaa ja oikeutta harjoittaa omaa kulttuuriaan. Perustuslakivaliokunta kehottikin maa- ja metsätalousvaliokuntaa selvittämään, onko mahdollista antaa saamelaisille laajemmat oikeudet perinteisten kalastusmuotojen harjoittamiseen. Valiokunta ei löytänyt tähän käyttökelpoista tapaa, koska saamelaiskäräjien vaaliluettelo ei ole julkinen ja siihen hakeutuminen on vapaaehtoista.

Vihreät tulevat lain toisessa käsittelyssä ehdottamaan lausumaa, joka valiokunnan mietintöä paremmin turvaisi saamelaisten oikeudet ja sen, että oikeus kieleen ja oman kulttuurin harjoittamiseen ei perustuslain mukaan ole sidottu asuinpaikkaan.

Mualla asuvien saamelaisten oikeuksien toteuttamista on hankaloittanut sekin, että Norja on suhtautunut kielteisesti muualla asuvien kalastusoikeuksiin. Norjassahan kalastusoikeus on sidottu jokivarren tilalla asumiseen ja heinäntekoon alle kahden kilometrin päässä joen rannasta.

Ratkaisu, jolla saamelaisten oikeudet voitaisiin tätä sopimusta paremmin turvata, voisi olla esimerkiksi sellainen, että ensinnäkin tulevaisuudessa sovittaisiin Suomelle ja Norjalle kokonaan erilliset kalastuskiintiöt, jotka kumpikin maa jakaisi oman päätöksensä mukaisesti, ja toiseksi Suomessa varattaisiin saamelaisille oma kiintiö. Siihen oikeutettujen rajaamisen pohjana voitaisiin käyttää sitä, että muualla asuvista perintönä kalastusoikeuden saaneista käytännössä suurin osa on saamelaisia, kun saamelaiskäräjien vaaliluetteloä ilmeisesti ei voida käyttää rajausperusteena. Tällä tavalla oikeus perinnekalastusmenetelmiin voitaisiin palauttaa myös Tenon alueen ulkopuolella asuville saamelaisille. Tämä voidaan tehdä samassa yhteydessä, kun muutenkin viimeistään kolmen vuoden kuluttua sopimuksen voimaantulosta sen toimivuutta tullaan tarkastelemaan.

Arvoisa puhemies! Pidän hyvin tärkeänä valiokunnan esittämää muutosta kalastussopimuksen voimaansaattamislain 2 §:ään. Muutetussa pykälässä todetaan, että maa- ja metsätalousministeriön tulee Suomen ja Norjan välisissä jatkoneuvotteluissa noudattaa saamelaiskäräjälain mukaista neuvotteluelvoitetta. Saamelaisia ei siis jatkoneuvotteluissa jatkoaskelia otettaessa saa sivuuttaa.

Lopuksi: Mielestäni Suomen Lapissa on syytä tehostaa myös kalastuksenvalvontaa. Olen mieheni kanssa useana kesänä vaeltanut sekä Norjan puolella että Suomen Lapissa ja huomannut, että Norjan puolella kalastusta valvotaan huomattavasti tiukemmin. Norjassa esimerkiksi ei saa kalastuslupaa, ellei ole esittää todistusta kalastusvälineiden desinfioinnista. Suomen puolella kalastusvälineiden desinfiointi, eli lohiloisen leviämisen estäminen, jää kunkin kalastajan omantunnon varaan. Myös se, että kalastava retkeilijä kohtaa kalastuksenvalvojan, on Norjan puolella hyvin paljon todennäköisempää kuin Suomen puolella.

17.09 Katri Kulmuni kesk: Arvoisa puhemies! Kysymyksessä Tenojoki-sopimuksesta kohtaavat useat keskenään ristiriitaiset intressit. Uskoakseni lähtökohta on kaikilla samankaltainen: Tenon heikentyneet lohikannat halutaan turvata, ja niitä pitää parantaa. Sopimuksesta on neuvoteltu varsin pitkään Norjan kanssa. Sopimusneuvottelut ovat venyneet, ja suomalaiset ovat käyttäneet myös korkean tason poliittista diplomatiaa sopimuksen saattamiseksi paremmin meitä tyydyttävälle raiteelle. Valitettavasti se ei ole onnistunut. Norja on asiassa vankkumaton. Suomi on Norjaan katsottuna tässä heikommassa lähtökohdassa, samoin kuin Tenon yläjuoksun latvat ovat olleet toistaiseksi heikommassa asemassa kuin alajuoksu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

Julkisuudessa keskustelu on kilpistynyt kysymykseen saamelaiden oikeuksista. Kuinka erilaiset perustuslailliset oikeudet sekä ympäristöllinen kestävyys saavutetaan? Nämä asiat törmäävät nyt. Nuottakalastus tulee loppumaan Tenolla. Rajoituksia tulee myös muihin perinnepyyntin muotoihin, mutta ne säilyvät. Rajoitukset ovat saamelaisille erittäin raskaita.

Tämä sopimus on vaikea, ei vain saamelaiden perinneoikeuksien turvaamisen kannalta mutta myös Utsjoen kunnan kannalta. Utsjoen kunnan taloudelle matkailuelinkeino on erittäin merkittävä. Kasvavan matkailupotentiaalın kannalta sopimus herättääkin varsin paljon huolia. Täytyy tuki tunnustaa, että kaikilla matkailuyrittäjillä sen kalastusmatkailun osuus ei ole suuren suuri mutta se on erittäin merkittävä tietyille yrittäjille, ja etenkin pienemmille yrityksille, jotka toimivat vain sesonkiluontoisesti, tämä on kohtalokaskin kysymys.

Erittäin iso asia sopimuksen kannalta on myös muualla asuvien saamelaiden oikeus kalastaa Tenolla perinteisen ketjun kautta, saamelaisuuden kautta periytyvillä oikeuksilla. Sopimuksen myötä tämä ei olisi enää mahdollista. Se on erittäin valitettavaa, ja kuten maa- ja metsätalousvaliokunta sekä perustuslakivaliokunta toteavat, sillä on selkeitä vaikutuksia myös saamelaisen kulttuurin selviytymiselle.

Kuitenkin kaikista suurin uhka saamelaiselle kulttuurille on nähdäkseni — paitsi se, että lohi katoaa — itse asiassa se, että saamelaisia muuttaa jatkuvasti kotiseuduiltaan pois. Elämisen edellytysten säilyttäminen saamelaisalueella on kaikista suurin asia niin kulttuurin, kielen, elinkeinojen kuin perinteiden säilyttämiseksi. Ne eivät säily samalla tavalla saamelaisalueen ulkopuolella. Joten kysymys Tenojoki-sopimuksesta on laajempi: kuinka turvaamme Euroopan unionin ainoan alkuperäiskansan elämisen edellytykset nimenomaan heidän omalla kotiseudullaan, saamelaisalueella?

Pidän erittäin tärkeänä ja välttämättömänä, että eduskunta tulee jättämään sopimukseen lausumia, joiden mukaan saamelaiden kanssa täytyy jatkaa neuvotteluita alkuperäiskulttuurin vahvistamiseksi, ja myös sopimuksen seurannan takia. Jos kalakannat elpyvät aikaisemmin, täytyy ensi tilassa pystyä tarkastelemaan ja muuttamaan niitä ongelmia, joita sopimus nyt jättää.

17.14 Eero Lehti kok: Arvoisa herra puhemies! Monena kesänä Tenolla kalastaneena jäin kerran miettimään, onkohan kaikki kalat, jotka kiinni saadaan, syytä nostaa myös rannalle. Vähitellen catch and release -ajattelu, että kala pyydystetään mutta päästetään vapaana takaisin veteen, on yleistynyt varsinaisten harrastajien keskuudessa. Varsinkin, jos kalastus tapahtuu ilman väkistä olevalla koukulla, kalan vahingoittumista voidaan olennaisesti vähentää. Jos myytäisiin sellaisia kalastuslupia, joissa tämä catch and release on mahdollista mutta ehdoton vaatimus olisi, oli sitten kuollut tai elävä, päästää takaisin veteen, niin voitaisiin kalakannan kuolevuutta olennaisesti vähentää.

Kansantalouden kannalta ruokakalana lohen pitäminen Tenojoesta nostettuna tuntuu aika haasteelliselta, koska varsin paljon markkinoilla on niin sanottua norjalaista kassilohia, joka monelle ihmiselle käy siinä missä mikä tahansa muu, vaikka Tenon lohikin. Mutta matkailun kannalta lohen vaikutus kansantalouteen on varmaan yli 100-kertainen verrattuna siihen, mitä se on ruokakalana.

Ruotsin Mörrum-joki, jossa muutaman kymmenen kilometrin alueella kalastetaan lohia, on luonut merkittävän määrän työpaikkamahdollisuuksia paikkakunnan väestölle. Jos-tain syytä Lapissa kuitenkin tätä yrittäjien mahdollisuutta ei ole käytetty samassa määrin kuin mielestäni olisi mahdollista. Se on kesätyötä ja sopisi varsin hyvin niille henkilöil-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2017 vp

le, jotka talvisaikaan ovat hiihtokeskuksissa töissä. Näin ollen vuosittainen työmäärä saataisiin yksilön kohdalla riittävän suureksi.

Mielenkiintoista on myös katsoa, miten koko Suomen alueella lohen kalastusta on kehitetty kansantalouden kasvattamisen ja työpaikkojen luomisen kannalta. Tornionjoen suussa on edelleenkin rysiä ja verkkoja, jotka ovat ikioikeutettuja, kuulemma sellaisia, joita ei voi sieltä vaatia pois mutta jotka ostettavaksi olisivat kyllä kelpaamassa. Sama ehkä koskee Tornionjoella olevia pyydystämisoikeuksia ja kalastusoikeuksia. Mielenkiintoista on havaita, että Kalixjoki, joka on Tornionjoesta seuraava Ruotsin puolella, on vapaa lohijoki. Kiinteistöjen hinnat tämän vapaan, merkittävän lohijoen varrella ovat noin 5—10 prosenttia siitä, mitä kiinteistöt maksavat Tenon varrella. 10 000—15 000 eurolla lähtee Kalixjoen rannalta merkittävä huvila, joka on vesi- ja viemärijohtojen varrella, koska siellä väestö vähenee ja tällaisia asuntoja jää ylimääräisiä, markkinat eivät näy oikein toimivan. Koko kalastuselinkeino Suomessa on ylikorostunut Tenojoen varteen. Sinänsä sehän on jokaisen oma valinta, mutta Suomessa olisi muitakin mahdollisuuksia kehittää ja saada työpaikkoja, ainakin kesätyöpaikkoja, niille, jotka niitä kaipaavat.

17.17 Eeva-Maria Maijala kesk: Arvoisa puhemies! Jos tämä sopimus hyväksytään, meidän on autettava, että ministeriössä, vai missä se onkin, päätettäisiin heti, miten tämä sopimus saadaan käytännössä toimimaan.

Ensinnäkin, meidän on varmistettava, että siihen tulee resurssit lupien myynnin hoitamiseen, venerekisterien hoitamiseen, paikallisten ohjaamiseen.

Toiseksi, meidän on varmistettava, että tutkimustyö saadaan toimimaan elikkä ne uudet kaikuluotaimet saadaan heti toimintaan. Meidän on saatava tutkimusten yhteensovittaminen toimimaan kunnolla hyvin pikaisesti.

Kolmanneksi, meidän on sääntöjen ja vaikutusten arviointi saatava heti toimimaan ja liikkeelle, niin että jos kesällä jo näyttää siltä, että hommat eivät pelitä, niin saadaan korjattua tilannetta. Sopimuksen 6 artiklan mukaisesti meidän on pyrittävä muuttamaan näitä eri kohtia.

Neljänneksi, kalastuskorvauslain loppuunsaattaminen pitää hoitaa.

Viidenneksi, kalastuslain 10 § pitää saada muutettua

Kuudenneksi, ennen kaikkea kuntia, saamelaisia ja yrittäjiä tulee auttaa tämän sopimuksen aiheuttamista vaikutuksista selviämiseen. Eli töitä on tehtävä. Tätä sopimusta ei saa vain jättää yksinään niin, että se on hyväksytty, vaan todellakin on autettava, että nämä kaikki olennaiset asiat saadaan seurattua ja päästään eteenpäin tämän homman kanssa, sillä todellakin tämä on sen verran iso ja merkittävä asia Utsjoen kunnalle, että meidän on otettava tämä asia tosissamme.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 239/2016 vp sisältyvien 1. ja 2. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.